

PAPER DETAILS

TITLE: DOGU-BATI EKSENİNDE SARKIYATÇILIK ÇEVİRİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ:
KURGUSAL FREMEN DİLİ ÖRNEĞİ

AUTHORS: Fatma Ülkü KAVRUK,Murat ÖZCAN

PAGES: 51-62

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2201809>

DOĞU-BATI EKSENİNDE ŞARKİYATÇI SÖYLEM ÇEVİRİLERİ: KURGUSAL FREMEN DİLİ ÖRNEĞİ

TRANSLATIONS OF THE ORIENTALIST DISCOURSE WITHIN THE EASTERN AND WESTERN PERSPECTIVES: THE CASE OF THE FICTIONAL FREMEN LANGUAGE

Murat ÖZCAN* & Fatma Ülkü KAVRUK**

MAKALE BİLGİSİ	ÖZET
 Geliş: 19.01.2022	Bu çalışma, Amerikalı yazar Herbert'in <i>Dune</i>, <i>Dune Messiah</i> ve <i>Children of Dune</i> eserlerinin Türkçe ve Almanca çevirilerini kültürel çeviri ve şarkiyatçı söylem kapsamında incelemekte ve erek kültürlerde çevirilerle yakalanan etkiyi Doğu-Batı perspektifiyle değerlendirmektedir. Kurgusal Fremeni dilinde Fremeni sosyal kimliğini betimleyen Arapça sözcükler, Herbert'in şarkiyatçı söyleminin en belirgin göstergesidir. Çalışmada kültürel işlevi bulunan Arapça sözcüklerin erek metinlere aktarım şekilleri, Newmark'ın "Kültürel Öge Çevirileri", Edward Said'in "Şarkiyatçı Söylem Analizi" ve Tajfel ile Turner'ın "Sosyal Kimlik Kuramı" doğrultusunda yorumlanarak ötekinin çevirisine yeni bir bakış açısı kazandırmak hedeflenmektedir. Arapça sözcüklerin aktarımlarında sırasıyla %41'e %58, %75'e %22 ve %2'ye %95 oranlarıyla, en çok tercih edilen çeviri stratejileri, <i>Aktarım ve Doğallaştırma</i> olarak belirlenmiştir. Türkçe çeviri metinlerde Fremeni dilindeki Arapça etkisi korunsun da yapılan fonetik uyarlamalar, Arapça sözcüklerin Fremeni kurgusal dili ya da şarkiyatçı tavrın bir göstergesi olarak değil, Türkçenin kendi sözcük yapısı gereği bulunduğu izlenimini vermektedir. Almanca çevirilerde ise çoğu Fremeni sözcüğünün olduğu gibi aktarılması Herbert'in şarkiyatçı söyleminin Alman okuyucuya tüm yabancılığıyla götürülmesini sağlamıştır.
 Kabul: 28.03.2022	
Anahtar Kelimeler: <i>Dune Serisi,</i> <i>Fremeni Dili,</i> <i>Şarkiyatçı Söylem,</i> <i>Arapça, Kültürel Çeviri.</i>	
Araştırma Makalesi	

ARTICLE INFO	ABSTRACT
 Received: 19.01.2022	This study analyses the Turkish and German translations of Herbert's <i>Dune</i>, <i>Dune Messiah</i> and <i>Children of Dune</i> within the concept of cultural translation and orientalist discourse, and presents the Eastern and Western perspectives on the effects of the translations in the target cultures. The Arabic words in the fictional Fremeni language are the most obvious indicators of Herbert's orientalist discourse in the novels. The way Turkish and German translators transfer these words is to be evaluated within Newmark's "Translation of Cultural Words", Edward Said's "Orientalist Discourse Analysis" and Tajfel and Turner's "Social Identity Theory", in order to bring a fresh perspective in the translation of the other. With the rates of 41% and 58%; 75% and 22% and 2% and 95%, the most common translation strategies used in the translations of the Arabic words have been <i>Transference</i> and <i>Naturalization</i>. In the Turkish translations, the Arabic words seem to exist, not as a part of a fictional language or an orientalist discourse, but due to the Turkish lexicology. On the other hand, the transference of Fremeni words as in the source text has enabled Herbert's image of the Orient to affect the target readers with the intended foreignness in the German translations.
 Accepted: 28.03.2022	
Keywords: <i>Dune Series,</i> <i>Fremeni language,</i> <i>Orientalist Discourse,</i> <i>Arabic, Cultural Translation.</i>	
Research Article	

* Sorumlu Yazar (Corresponding Author), Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arapça Mütercim-Tercümanlık Ana Bilim Dalı, Ankara / Türkiye, E-mail: mozcan58@gmail.com.

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-7003-1505>.

** Öğr. Gör., Gazi Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Ankara / Türkiye, E-mail: ulkugunes@gazi.edu.tr.

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-0534-6185>.

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To cite this article (APA):

Özcan, M. & Kavruk, F. Ü. (2022). Doğu-Batı Ekseninde Şarkiyatçı Söylem Çevirileri: Kurgusal Fremeni Dili Örneği. *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi (UDEKAD)*, 5 (1), s. 51-62. DOI: <http://dx.doi.org/10.37999/udekad.1060285>.

Extended Abstract

This study analyses the Turkish and German translations of Herbert's *Dune*, *Dune Messiah* and *Children of Dune*, with a comparative point of view within the concept of cultural translation and Orientalism comparatively and thus, evaluates the translations of Orientalism within the Eastern and Western perspectives. Authors tend to create fictional languages in order to make their fictional worlds more believable and to draw attention to the social identities of "the other" in their stories. In *Dune* series, readers come across the Fremen language, spoken by the Fremen with the Zensunni ancestors who have fled away from the feudal system and settled in the Arrakis desert planet. Even though Herbert claims the source of the inspiration for the Fremen as an African tribe, the prominent Arabic culture in the Fremen culture and the Arabic words describing the Fremen social identity are the most obvious indicators of Herbert's orientalist discourse in the novels. These words of the Fremen lifestyle are of utmost importance to the source text due to not only their linguistic difference in a story written in English but also their cultural function in the source culture. These words transferred from Arabic with the Latin alphabet serve as a culture shock for the target readers whose mother tongue is English, which creates the perfect atmosphere for Herbert's orientalist discourse. The way Turkish and German translators transfer these words to their translations and the effect they could create in parallel to their social identities, are to be evaluated within Edward Said's "Orientalist Discourse Analysis" (1978) and Tajfel and Turner's "Social Identity Theory" (1982), in order to bring a fresh perspective in the translation of the other. Tajfel's concepts of in-group and out-group have been interpreted regarding the role of the Fremen language and culture to the Turkish and German readers. In the study, the translations of the Arabic words have been analysed within the translation strategies suggested by Newmark for the translation of cultural words (1988), and the effect the translators have created in the target texts as the "in-group" or "out-group" have been compared relatively. The most common translation strategies used in the translation of the Arabic-inspired Fremen words are *Transference* and *Naturalization*. In the Turkish translations of *Dune* Series; the rates of these translation strategies are 41% and 58%, while 75% and 22% in 2015. In German translations, these rates are 2% and 95%. Other strategies, though rare, are *Functional Equivalence* and *Deletion*. The Arabic words have been observed to be naturalized in the Turkish translations whereas in German translations, they have been transferred as they are, with articles and a capital letter. The Arabic words have been translated into Turkish not as a part of a fictional language, but like loan words from Arabic, which has led to the loss of the Fremen language in the Turkish translated texts. On the other hand, Fremen words have been transferred exactly the way they are into German, and Herbert's image of the Orient has reached the target readers with the intended foreignness within the target culture.

Giriş

Amerikalı yazar Frank Herbert, gazeteciyken Oregon çöl kumullarına yönelik bir proje için görevlendirilmesi ve yaptığı araştırmaların çöl ekolojisi hakkında derin bilgi birikimine dönüşmesiyle kendisine Nebula ve Hugo ödülleri kazandıran *Dune* serisini yazmaya başladığını belirtmektedir (3 Şubat, 1969). Seri, *Dune* (1965), *Dune Messiah* (1969), *Children of Dune* (1979), *God Emperor of Dune* (1981), *Heretics of Dune* (1984), *Chapterhouse: Dune* (1985), *Hunters of Dune* (2006) ve *Sandworms of Dune* (2007) olmak üzere sekiz kitaptan oluşmaktadır. Seri, bir Bene Gesserit projesi olarak dünyaya gelen Baş Rahibe Jessica ile Duke Leto'nun oğlu Paul Atreides'in Harkonnenler'den saklanmak için Arrakis çölüne kaçması, burada çöl halkı Fremenlerle tanışması, Fremen kültürünü benimsemesi, bir Fremen Mehdisine dönüşmesi ve Fremen halkıyla yaptıkları cihatla başlamaktadır (1965).

Feodal sistemden kaçarak Arrakis çöl gezegenine yerleşen *Zensunni Gezgincilerinin* soyundan geldiği belirtilen Fremen halkı, isimlerinin işaret ettiği gibi, bir "caid" (قائد), bir lider olmaksızın "şiyeç" denen çöl mağaralarında yaşamakta ve çöl koşullarında suyun yok denecek derecede az olması ve suyu verimli kullanma hali Fremen sosyal kültürünün temelini oluşturmaktadır. Dolayısıyla, Fremen sosyal yaşamı; "stillsuit" (damıtıcı giysi), "stilltent"

(damıtıcı çadır), “filt-plug” (filtretikaç), “fremkit” (çöl kiti), “catchpocket” (tutcebi), “bourka” (burka) “jubba” (cübbe) ve “aba” (abâe) gibi su tutan çöl materyal kültürü etrafında dönmektedir (Herbert, 1965, 1969, 1979). Bu anlamda, seride siyeç içinde birisi öldüğünde bu kişinin vücudundaki suyun kabile suyuna aktarılması ve ölünün ardından ağlamanın ise hediye olarak değerlendirilmesi dikkat çekicidir. “Kumun iradesi” olarak anılan Fremenlerin “ölümsüz şey” olarak tanımladığı “Shai-Hulud” ya da “kumsolucanları” ve çetin çöl koşullarında hayatta kalabilmek için geliştirdikleri “thumpers” (gümler), “sandriders” (kumbinicileri), “glowglobes” (korküreleri), “hunterseeker” (avcımakineler), “thopters” (topterler) ve “sandsnorks” (kumşnorkeli) de Fremen kültürünün önemli bir parçasıdır (Herbert, 1965).

Fremenlerin tipik özelliği, çöl koşullarına paralel esmer tenleri, nem tutucu çöl giysileri, savaşçı nitelikleri ve “melanj” alımına bağlı tamamı maviye dönmüş gözleridir:

There are two general separations of the people—Fremen, they are one group, and the others are the people of the graben, the sink, and the pan...

Do you have pictures of them?” “I’ll see what I can get you. The most interesting feature, of course, is their eyes—totally blue, no whites in them.”

“Mutation?” “No; it’s linked to saturation of the blood with melange (Herbert, 1965, s. 38).

Gençleştirme, geleceği görmeyi sağlama ve uzay yolculuğunu mümkün kılma gibi mucizevi etkileri olan “melanj” ya da “baharat” ticaretini ele geçirme savaşı merkez güçleri karşı karşıya getirmiş ve Fremen halkını da bu güç savaşının ortasında bırakmıştır. Herbert, Arrakis çöl halkının esin kaynağının Kalahari kabileleri olduğunu belirtmektedir (3 Şubat 1969). Ancak serideki belirgin İslam kültürü ve elde edilmeye çalışılan melanj ile Bedevi Araplara daha yakın olan Fremen halkı, Herbert’ın Batılı bir yazar olarak “hayali” ve “öteki” Doğu temsilidir (Howard, 2012, s. 30).

Said, *Şarkiyatçılık: Batının Doğu Anlayışı* isimli çalışmasında geniş bir yazar kitlesini içine alan Batılı araştırmacıların “Doğu, Doğu halkı ve teamülleri, zihniyeti ile kaderine yönelik” her türlü tasvirini “Doğu ile Batı arasındaki ontolojik ve epistemolojik ayırıma dayalı bir düşünüş biçimini” başlangıç olarak kabul ettiğini belirtmektedir (Said, 1978, s. 5). Batının kendinden olmayanı ötekileştirdiği bu kasti ikili zıtlığı da “şarkiyatçı” olarak değerlendirmektedir:

Kültürel muhakeme, kültür dâhilinde mübadeleler yolu ile tedavül eden şey, gerçeğin kendisi değil, anlatılardır... Doğu hakkındaki yazılı bir beyanın değeri, etkinliği, gücü, görünürdeki şekli, içindeki Doğu’dan fazla şey almaz. Temel olarak ona dayalı olamaz. Tersine yazılı beyanın okuyucu için var olma şartı, onda “Doğu” adlı herhangi bir gerçek şeyin dışlanmış, yerinden oynatılmış, fazlalık addedilmiş olmasıdır. Böylelikle Oryantalizmin tümü Doğu’dan kopuk ve uzaktır (Said, 1978, s. 16).

Said’in etkisiyle; yazın metinlerinde Doğu imgeleri, bir zamanların üslup türünden yazarların politik, kültürel ve emperyalist amaçlarla kasıtlı bir tercihi olarak anılması ve şarkiyatçı söylem analizi çerçevesinde değerlendirilmesiyle, şarkiyatçı yazarların kendilerinden olmayanı “ötekileştirici ve manipüle edici” tavırları fark edilmeye başlanmıştır (1978, s.17).

Kennedy, *Dune* serisini, Roma tarihi ile Yunan mitolojisinden gelme *Paul, Jessica, Leto, Atreides* gibi isimlerle kurulan “beyaz” Batı temsiline karşı; *Assan Tariq, Ishmael, Farrukh, Ghanima* gibi Doğu kökenli isimlerle “egzotik” Doğu imgesi olarak tanımlamakta ve belirgin

bir şarkiyatçı tavrın varlığından bahsetmektedir (2016, s.101). Jacob, Herbert'ın *Dune* serisi içinde yer verdiği "Arap" etkisinin kaynağının, E.T. Lawrence'ın Birinci Dünya savaşında Osmanlı İmparatorluğuna karşı İngiliz-Arap müttefikliğini konu alan *Seven Pillars of Wisdom* isimli, şarkiyatçı söylem barındıran bir başka eser olduğunu belirtmektedir (2022, s.62).

Herbert'ın şarkiyatçı söylemi; İslam kültürüyle belirgin benzerlikler gösteren Fremen inancı ve Fremen dilindeki Arapça etkisiyle kendini göstermektedir. Seride *Zensunni Gezginleri* soyundan geldiği belirtilen Fremenler, önceleri Zen Budizm'i ve Sünni İslam birleşimi bir dine inanmakta; Fremen halkının Paul'ü "mehdi" (مهدي) olarak seçmesi ve birlikte dış-dünyalılara karşı bir "cihad'a" (جهاد) baş koymalarıyla Fremenler yeni bir dine geçmektedir (1965, 1969, 1979). Kitap'ta "İslam" ya da "Müslüman" sözcüğü geçmese de Muad'Dib Paul'ün önderliğindeki yeni Fremen dininde belirgin İslami göstergeler yer almaktadır. *Dune* serisine yönelik yabancı kaynaklarda Fremenler "Arap" olarak betimlenmekte ve Batılı araştırmacılar bu şarkiyatçı söylemi açıkça ifade etmektedir (Carter, 1973; Jones, 2003; Csicsery-Ronay Jr, 2008; Kennedy, 2016).

Herbert'ın şarkiyatçı söyleminin en belirgin göstergelerinden biri Fremen kültürünün bir yansıması niteliğindeki kurgusal Fremen dilindeki baskın Arapça etkisidir. Yazarlar doğal bir dilde başladıkları bir hikayede kurgusal dünyalar ve halklarını daha da inandırıcı hale getirmek ve kültürel kurguyu sağlamlaştırmak için "kurgusal dil ya da diller" oluşturma eğilimindedir (Barnes & van Heerden, 2006; Destruel, 2016; Sáenz, 2020). *Dune* serisinde okuyucu *Galach*, *Bhotani Jib*, *Chakobsa*, *Fremen*, *Ilm*, *Figh* ve avcı dilleri gibi feodal gezegen sistemi içinde geçmişten şimdiye birçok kurgusal dil ismiyle karşılaşmakta, okuma deneyimi boyunca bu dillerden çöl halkı Fremenlerin konuştuğu *Fremen* diline ise aşına olmaktadır (1965, 1969, 1979).

Çalışma, Fremen halkı ve kültürüne yoğunlaşan *Dune*, *Dune Messiah* ve *Children of Dune* isimli serinin ilk üç kitabıyla sınırlıdır. *Dune* Serisinin ilk üç kitabı olan *Dune*, *Dune Messiah* ve *Children of Dune* sırasıyla 1965, 1969, 1979 yıllarında yayınlanmıştır. *Dune* ilk olarak iki seri halinde *Analog* bilim kurgu dergisinde, sonrasında ise Chilton Yayınları bünyesinde yayınlanırken *Dune Messiah* ve *Children of Dune*; Putnam Yayıncılık tarafından piyasaya çıkmıştır. *Dune*'un Türkçe çevirileri; *Çöl Gezegeni Dune*, *Dune Mesih*i ve *Dune Çocukları* isimleriyle 1997 yılında Deniz Vural ve Arzu Taşçıoğlu tarafından Sarmal Yayınları ve *Dune*, *Dune Mesih*i ve *Dune Çocukları* isimleriyle 2008 yılında Dost Körpe tarafından Kabalcı Yayınları ile aynı isimlerle aynı çevirmen tarafından 2015 yılında İthaki Yayınları tarafından yapılmıştır. Almancaya çevirileri ise *Der Wüstenplanet*, *Der Herr des Wüstenplaneten* ile *Die Kinder des Wüstenplaneten* isimleriyle ilk olarak 1967 yılında Wulf H. Bergner ve 1978 yılında Ronald M. Hahn tarafından Wilhelm Heyne Yayıncılık aracılığıyla çevrilmiştir. 2016 yılında ise Jacob Schmidt tarafından aynı yayıncı tarafından aynı isimlerle güncel çevirileri yayınlanmıştır. Bu çalışmada ise, Sarmal Yayınları Deniz Vural ve Arzu Taşçıoğlu çevirileri (1997a, 1997b, 1997c) ve İthaki Yayınları Dost Körpe çevirileri (2015a, 2015b, 2015c) ile Wilhelm Heyne Yayıncılık Ronald M. Hahn çevirileri (2001a, 2001b, 2001c) çalışma metinleri olarak belirlenmiştir.

Bu çeviri eleştirisinde; Türk ve Alman çevirmenlerin Arapça sözcükleri erek metinlere aktarım şekilleri Newmark'ın kültürel öge çevirileri için belirlediği çeviri stratejileri çerçevesinde (1988, ss. 88-92) incelenmekte, çevirmenlerin ve sosyal kimliklerinin doğal sonucu olarak erek kültür içinde yakaladıkları etki, Edward Said'in "Şarkiyatçı Söylem Analizi" ve Tajfel ile Turner'ın "Sosyal Kimlik Kuramı" çerçevesinde yorumlanmakta ve ötekinin çevirisine yeni bir bakış açısı kazandırmak hedeflenmektedir.

Kurgusal Fremen Dili ve Arapça Etkisi

Dune serisinin ilk üç kitabı boyunca dil olgusu ön plandadır. Okuyucu, seri boyunca birçok kurgusal dilin varlığından haberdar olsa da seri boyunca öne çıkan kurgusal dil, eski Chakobsa dilinin bir lehçesi olan ve Fremen halkının konuştuğu Fremen dilidir (1965, 1969, 1979). Herbert'ın Fremen dilinin en belirgin özelliği şarkiyatçı söylemine paralel belirgin İslam kültürü ve baskın Arapça etkisidir: "But you are Paul-Muad'Dib, the Atreides Duke, and you are the Lisan al-Gaib, the Voice from the Outer World (Herbert, s.407),".

Seride Fremen halkı ile Paul Atreides'in çölde karşılaşmaları ve Stilgar'ın yönettiği *Tabr Siyeç*'inde yaşamaya başlayan Jessica ile Paul'ün Fremenlerce aralarına kabul edilmesi sürecinde Fremen halkı Caladanlı Paul'e "Muad'Dib" (مؤدب), "Usul" (أصول), "Lisan-al Gaib" (لسان الغائب) ve "Mahdi" (مهدي) gibi birçok isim vermiştir (1965; 1969). Arapça kökenli bu isimlerden Arapçada "öğretmen" anlamındaki "Muad'Dib" (مؤدب), Paul'ün ilk lakabıdır ve Arapçada eğitimci iken, Fremen dilinde "çöl koşullarına uyum sağlayan güçlü fare" anlamına gelmektedir. Paul; bir zaman sonra Fremenler'in sevgisini kazarak "hayatın temeli" anlamındaki "usul" unvanını kazanmış, sonrasında da melanjin etkisiyle geleceği görmeye başlayarak Fremen dilinde "dış dünyanın sesi" ve Arapçada "bilinmeyen ya da gaybın dili" anlamlarındaki "Lisan-al Gaib" (لسان الغائب) ismini almıştır. Fremenlerin Paul'ü "mehdi" ve "imparatorları" olarak kabul etmeleriyle tüm evreni kapsayacak bir "cihat" başlamıştır. Fremenler ve Muad'Dib Paul'ün ilk günden on iki yıllık cihatla evreni fethetmesine kadar yaşadığı bu süreç, İslam tarihini andırmaktadır. Akıncı; bu benzerlikleri, Arabistan bedevileri ve Arrakis Fremenleri, Mekke'den Medine'ye hicret ve Harkonnen'den Arrakis'e hicret, İslam'ı kabul eden Medine halkı ve Muad'Dib dinini benimseyen Fremen halkı, Hz. Muhammed'in sahabeleri ve Muad'Dib Paul'ün Fedaykinleri, Arap kabileleri ve Fremen siyeçleri ile Medine'ye hac ve Arrakis'e hac şeklinde özetlemektedir (2018).

Herbert, İslam kültürüyle kimi zaman dolaylı benzerlikler kurarken kimi zaman da "ayat" (آية/âyet), "jihad" (جهاد/cihat), "hijret" (هجرة/hicret), "hajj" (حج/Hac), "Ramadhan" (رمضان/Ramazan), "shaitan" (شیطان/şeytan), "sırat" (صراط/sırat), "taqwa" (تقوى/takva) gibi direk alıntılar da yapmaktadır (1965, 1969, 1979). Durani; Fremen kitabı, Kitab-ul İkbar'daki (Kitâbu'l-İkbâr) "Surely we have put on their necks fetters up to the chin, so their heads are raised," (Biz onların önlerine bir set, arkalarına da bir set çekip gözlerini perdeledik. Artık görmezler) kısmının Herbert'ın AJ Arberry'nin 1955 yılı Kuran-ı Kerim meali, Yasin Sûresi'nin 8. Âyetinden alınma olduğunu belirtmektedir (1987).

"Muad'Dib" Paul'ün Fremen halkını "ehlen ve sehlen" (أهلا وسهلا/hoşgeldiniz, merhaba) olarak selamlamasından, "adab" (أدب/edeb), "bourka" (بورقة/burka), "jubba" (جبة/cübbe) ve "kiswa" (كسوة/kisve) gibi günlük sözcüklere; "cherem" (كرم/kerem), "caid" (قائد/kaid),

“sayyadina” (سیدنا / Seyyidinâ) gibi sosyal rollerden, “ayat” (آية/âyet), “jihad” (جهاد/cihat), “hijret” (هجرة/hicret), “hajj” (حج/Hac), “Ramadhan” (رمضان/Ramazan) gibi İslami motiflere Fremen kurgusal dilinde birçok Arapça sözcük bulunmaktadır. Fremen yaşam tarzını yansıtan bu sözcükler sadece dilsel yabancılıklarıyla değil kültürel işleviyle de kaynak metin için büyük önem arz etmektedir. Herbert’ın Arapça’dan Latin harflerle aktardığı bu sözcüklerle, ana dili İngilizce olan okuyucu kitlesi bir kültür şoku yaşamakta ve bu durum, Herbert’ın yaratmak istediği şarkiyatçı söylem için mükemmel zemini oluşturmaktadır.

Tablo 1. Fremen Dili Arapça Aktarma Sözcükler

Fremen Dili	Anlamı	Arapça	Anlamı
Aba	çöle uyum sağlayan fare	عباءة	abâe , çarşaf
Adab	edep	أدب	edep
Alam Al-Mithal	suretler dünyası	عالم المثل	Suretler Dünyası
al-lat	güneş	اللات	Lat, İslam öncesinde Kabe’de bulunan büyük put.
Amtal	sınav	أمتال	atasözü
Aql	akıl	عقل	akıl
Auliya	kadın	أولياء	veliler
Ayat	ayet	آية	ayet
Azharbook	elkitabı	أزهار	çiçekler
bakka	yas tutan kişi	بكاء	ağlayan
baklawa	baklava	بقلاوة	baklava
baraka	kutlu	بركة	bereket
bashar	lider	بشار	müjdecî
Bi-lal kaifa	nasıl olduğu bilinmeyen	بلا كيف	nasıl olduğu bilinmeyen
bourka	çöl giysisi	برقع	burka
burhan	kanıt	برهان	kanıt
caid	Fremen askeri rütbesi	قائد	lider
chouhada	savaşçı	الشهداء	şehitler
Dar Al-Hikman	Fremen çeviri okulu	دار الحكمة	bilgelik okulu
divan	divan	ديوان	divan
el-sayal	kum yağmuru	السيال	akıcı
fai	su vergisi	فى	tarım vergisi
fedaykin	fedayi	فدائيين	fedayiler
fiqh	dini yasalar	فقه	fıkıh
ghafla	gaflet	غفلة	gaflet
Ghanima	ganimet	غنيمة	ganimet
ghola	Tleilaxu klonları	غول	cin
gom jabbar	düşman	جبار	zorba
hajj	Hac	حج	Hac
hajji	hacı	الحاج	hacı
hajra	Zensunni yolculuğu	هجرة	göç, hicret
ilm	Zensunni öğretisi	علم	ilim
Istislah	Fremen kuralları	استصلاح	reform
ibad	melanj etkisi	عباد	kullar
ijaz	mehdiye ait	إعجاز	eşsiz
Jihad	cihat	جهاد	cihat
jubba	pelerin	جبة	cübbe
karama	mucize	كرامة	mucize, keramet
khala	şeytani ruh	خلاء	boş
kindjal	kılıç	خنجر	hançer
kiswa	Fremen mitolojisi	كسوة	giysi
kitab	kitap	كتاب	kitap
Kull wahad	Şaşkınlık ifadesi	كل واحد	her biri
liban	Melanj suyu	لبان	sakız

Lisan al-Gaib	Dış dünyanın sesi	لسا الغيب	bilinmeyenin dili, gayp dili
mahdi	mehdi	مهدي	Mehdi
maula	köle	مولى	kul
mellah	öngörü	ملاح	denizci
messiah	mesih	المسيح	Mesih
Mihna	Fremen gençlik sınavı	محنة	mihnet
mish mish	şeftali	مشمش	kayısı
Misr	Zensunni	مصر	Mısır ülkesi
mu zein	Fremen düşmanları	مو زين	iyi değil
Muad'Dib	çöle uyum sağlayan fare	مؤدب	öğretmen, eğitimci
mudir	şeytani hükümdar	مدير	müdür
mushtamal	Bahçe	مشمتمل	kapsayıcı
Naib	Fremen temsilcileri	نائب	yardımcı
padishah	padişah	بادشاه	padişah
portyguls	portakal	برتقال	portakal
rabban	Fremen askeri rütbesi	ربان	kaptan
Ramadhan	Yeni dine göre oruç ayı	رمضان	Ramazan
Sabahul-Hayr	sabah selamı	صباح الخير	Hayırlı sabahlar
sarfa	dini terk eden	صرف	vazgeçmek, yüz çevirmek
sayyadina	Fremen dininde kat	سيدنا	Efendimiz
Shah-Nama	İlk Zensunni kitabı	شاه نامه	Fars krallarıyla ilgili kitap
Shai hulud	kumsolucanları	شيء خلود	ölümsüz şey
Shari-a	şeriat	شريعة	İslam hukuku, şeriat
sihaya	Fremen bahar festivali	سياحة	seyahat
sirat	köprü	صراط	Sırat köprüsü, yol
sunni	sünni	سني	sünni
tahaddi	nihai sınav	تحدي	meydan okumak
taqwa	özgürlüğün bedeli	تقوى	Takva, Allah korkusu
ulema	Fremen teologları	علماء	bilim adamları
umma	kardeşlik	أمة	millet
usul	temel	أصول	temel
wali	Fremen genci	ولي	dost,veli

Sosyal Kimlik ve Kültürel Çeviri

Kurgusal dillerde yer alan ve gerçek dünya için kurgusal, eserin dünyası için gerçek olan bir yaşam tarzını betimleyen her bir sözcüğün kaynak metin içinde dilsel yabancılığına ek kültürel bir işlevi bulunmaktadır. Bu sözcükler için Nida, “kültürel yabancı sözcükler” (1945), Newmark, “kültürel sözcükler” (1988), Oksaar, “kültürem” (1988), Robinson, “realia” (1997) ve Baker, “kültüre-özgü öğeler” (1998) kavramlarını kullanmaktadır. Newmark, kültürel işlevi olan bu sözcükleri “ekoloji, materyal kültür, sosyal kültür, organizasyonlar, gelenek ve görenekler, aktiviteler, kavramlar ve son olarak jestler ve alışkanlıklar gibi “başlıklara ayırmaktadır (1988, s.112). Bassnett ise kültür ile dilin birbirinden ayıramayacağını ve bu durumun çevirmene “kültürel işlevi olan sözcüklerin aktarımı” ile “ bu sözcüklerin erek okur üzerinde oluşturacağı etki” gibi konularda önemli sorumluluklar yüklediğini belirtmektedir (1991, ss. 13-14).

İngilizce devam eden hikâye akışında ve Amerikan kültürü içinde yetişmiş okuyucu kitlesi için Fremen halkı ve kültürü öteki konumundadır. Bu çalışma, Fremen halkında hissedilen Arap kültürü ve Fremen dilindeki Arapça kökenli Fremen sözcükleriyle kültür şoku yaşatılan ve şarkiyatçı söylemin ana hedefi olan okur kitlesini temel almaktadır. Tajfel’e göre, biz” ve “onlar” ayrımının temel kaynağı olan sosyal kimlik, “bireyin benlik algısının bir sosyal

gruba ya da gruplara üyeliği ve bu üyeliğe yüklediği değer ve duygusal anlamın toplamıdır,” (1982, s. 2). Birey, üyesi olduğu grubu “iç grup”, üyesi olmadığı grupları da “dış grup” olarak sınıflamakta ve kendi grubunun konumunu da bu sosyal karşılaştırma yoluyla belirlemektedir (Turner, 1975, s. 30). Benzer şekilde, çeviri metinlerde de Fremeni dili ve kültürü, yabancı olunmayan Arap dili ve kültürü sebebiyle Türk okur kitlesi için bir “iç grup” ve sosyal kimlikleri gereği Alman okuru içinse “dış grup” konumundadır. Çevirmenlerin bu sözcükleri aktarım şekilleri, kaynak metin okurunun deneyimlediği kültür şokunun erek metinlerde ne kadar gerçekleştirilebileceğini belirlemektedir.

Newmark, kültürel öge çevirileri için birçok çeviri stratejisi önermektedir: *Aktarım, Doğallaştırma, Kültürel Eşdeğerlik, İşlevsel Eşdeğerlik, Betimleyici Karşılık, Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri, Çeviri Yoluyla Aktarım, Silme, Birimsel Yaratım, Kabul Gören Çeviri ve Dionot* (1988, ss. 88-92). Bu çeviri stratejilerinden kültürel sözcüğün hiçbir değişiklik yapılmadan aktarılması ve erek dilin imkânları dâhilinde birtakım fonetik ve morfolojik özelliklerle aktarılması anlamlarındaki *Aktarım* ve *Doğallaştırma*, bu kültürel sözcüklerin erek metinlerde korunmasına yöneliktir (Newmark, s. 91). Erek dil karşılıkları ve dipnot gibi ek müdahalelerle diğer çeviri stratejileri ise, dil içinde dil, kültür içinde algısıyla tanımlı kurgusal dillerin kendi doğasına ters konumdadır. Çevirmenlerin hangi stratejiyi yoğunlukta kullandığı ve erek okur kitlelerinin kendi sosyal kimlikleri gereği yaşayacağı kurgusal deneyim, Herbert’ın şarkiyatçı söyleminin erek okurlara ne derecede ulaşabileceğini belirlemektedir.

Bu çalışmada kurgusal Fremeni dilinde yer alan Arapça kökenli kültürel sözcüklerin Türkçe ile Almanca metinlere aktarımları; Newmark’ın önerdiği çeviri stratejileri çerçevesinde ve çevirmenlerin kurgusal Fremeni kültürüyle “iç grup” ya da “dış grup” şeklinde yarattıkları etki açısından karşılaştırmalı olarak incelenmektedir.

Şarkiyatçı Söylem Çevirileri

Dune (1965), *Dune Messiah* (1969) ve *Children of Dune* (1979) eserlerinde toplam 81 adet Arapça aktarma sözcük bulunmakta ve bu sözcükler 2051 kez tekrar etmektedir. Kaynak metinler ve Türkçe ile Almanca metinlere aktarımları incelendiğinde Newmark’ın önerdiği çeviri stratejileri arasında temelde çevirmenlerin izlediği dört aktarım stratejisinden bahsedilebilir: *Aktarım, Doğallaştırma, İşlevsel Karşılık* ve *Silme*. En çok tercih edilen çeviri stratejileri ve etkilerinin; kaynak metinden (KM) alınan örnek cümleler ve çeviri metinlerden (TM1, TM2, ALM) alınan örneklerle karşılaştırmalı ve söylem bütünlüğü içinde resmedilmesi hedeflenmektedir.

En çok tercih edilen çeviri stratejilerinden ilki olan *Aktarım*, Arapça sözcüklerin kaynak metinde bulunduğu haliyle aynen erek metinlere aktarılmasıdır (1988, s.88). Örneğin; kural anlamına gelen “amtal” sözcüğü Türkçe ve Almanca metinlerde Fremeni dilindeki hali korunarak aynen aktarılmıştır. Aktarım yoluyla çevrilen diğer örneklerden bazıları “auliya”, “burhan”, “istislah”, “Muad’Dib”, “umma” ve “sihaya” sözcükleridir.

Tablo 2. Arapça Aktarma Sözcükler ve Aktarım Örneği

KM	Here are the <u>ayat</u> and <u>burhan</u> of Life (Herbert, 1965, s. 196).
TM1	İşte Yaşam’ın <u>ayat</u> ve <u>burhanı</u> (Herbert, 1997, s. 286).
TM2	Burada hayatın <u>âyât</u> ve <u>burhanı</u> vardır (Herbert, 2015, s.16)

ALM	Hier findest du <u>den Ayat</u> und <u>Burhan</u> des Lebens (Herbert, 2001, s.320).
------------	--

Bir diğer yaklaşım da Arapça sözcüklerin erek dilin fonetik kurallarına uyarlanması ve dolayısıyla erek dil içinde doğallaştırılmasıdır. Almanca erek metinlerde Arapça sözcükler olduğu gibi, ancak Alman dilinin dilbilgisi kuralları gereği çoğunlukla “artikel” ve “baş harfleri büyük” olarak aktarılmıştır. Sadece kaynak metinde “divan” ve “cihad” sözcüğü, Almanca metinlere “Diwan” ve “Djihad” olarak aktarılmıştır. Türkçe metinlerde birçok Arapça sözcük, Türkçe fonetik kurallarına uyarlanarak ya da Türkçede hali hazırda bulunan Arapça sözcüklerle karşılanmıştır. Örneğin kaynak metinde geçen “aql” ifadesi iki Türkçe metine de “akıl” olarak aktarılmıştır (1997a, 2001a, 2015a).

Tablo 3. Arapça Aktarma Sözcükler ve Doğallaştırma Örneği

KM	The planet sheltered people who lived at the desert edge without <u>caid</u> or <u>bashar</u> to command them: will-o'-the-sand people called Fremen (Herbert, 1965, s. 5)
TM1	Gezegen, çölün kıyısında, kendilerine komuta edecek bir <u>kâid</u> ya da <u>başar</u> olmadan yaşayan insanları barındırıyordu (Herbert, 1997, s. 9).
TM2	O gezegen, çölün kıyısında yaşayan bir halkı barındırıyordu, başlarında onları yönetecek ne <u>kaid</u> ne <u>başar</u> vardı. Bu halka kumun iradesi, Fremen deniliyordu (Herbert, 2015, s. 16)
ALM	Der Planet war von Menschen bewohnt, die an den Rändern der Wüsten lebten, ohne daß sie von <u>Caid</u> s oder <u>Bashars</u> herumkommandiert wurden: das Sandvolk der Fremen (Herbert, 2001, s.10).

Serinin ilk kitabından alınan örnekte olduğu gibi kaynak metinde “basha” sözcüğü Türkçe erek metinlere aktarılırken Türkçe’nin fonetik özelliklerine uyarlanarak “başar” olarak aktarılmıştır. Benzer şekilde, “bakka” sözcüğü “bekka”, “fiqh” sözcüğü “fıkıh”, “gom jabbar” sözcüğü “gom cebbar”, “jihad” sözcüğü “cihat”, “kull wahad” ifadesi “kül vâhât”, “kitab” sözcüğü “kitap”, “mahdi” sözcüğü “mehdi”, “padishah” sözcüğü “padişah” ya da “shaitan” sözcüğü “şeytan” olarak erek metinlerde yerini almıştır. Körpe çevirilerinde yoğunlukla kaynak metinde bulunan ve herhangi bir uzatma ibaresi olmayan sözcüklerin Arap etkisini erek metinde sürdürmek için, şapkalı ünlü kullanımına gitmiştir. Kaynak metinde yer alan “alam” sözcüğü “âlem”, “ayat” sözcüğü “âyât”, “kull wahad” ifadesi “küll vâhât”, “mektub-ul mellah” sözcüğü “mektubü'l-milâh” ve “usul” sözcüğü ise “usûl” olarak aktarılmıştır (Herbert, 2015):

Tablo 4. Arapça Aktarma Sözcükler ve Fonetik Transfer Örneği

KM	"I should imagine that others less gifted as oracles have made that prediction," Scytale said. "For them, '<u>mektub al mellah</u>', as the Fremen say." (Herbert, 1969, s. 12)
TM1	“Bu kehaneti, kâhin olarak daha az yeteneğe sahip olan diğerlerinin ortaya attığını farz etmeliyim,” dedi Scytale. “Fremenlerin deyişle <u>mektub al-mellah</u> .” (Herbert, 1997, s. 29).
TM2	“Sanırım kehanet yetenekleri daha zayıf olanların bir öngörüsü bu,” dedi Scytale. Onlara göre, Fremenlerin dediği gibi, bu <u>mektubü'l milâh</u> ” (Herbert, 2015, s. 32).
ALM1	»Ich könnte mir denken, daß selbst weniger Begabte zu dieser Voraussage gekommen sind«, sagte Scytale trocken. »Für sie, <u>mektub al mellah</u> , wie die Sandläufer sagen.« (Herbert, 2001, s. 25).

Arapça sözcüklerin aktarımlarında kullanılan diğer çeviri stratejileri ise *İşlevsel Karşılık* ve *Silme*’dir. Örneğin kaynak metinde “Azharbook” olarak geçen Fremen kitabı, Vural ve Taşcıoğlu tarafından “Azharkitabı” ve Hahn tarafından “AzharBuch” şeklinde Arapça kısmı aynen aktarılırken İngilizce kısmı erek dile çevrilmiştir (1997b, 2001b). Körpe ise “elkitabı” şeklinde işlevsel karşılığını tercih etmiştir (2015b). Vural ve Taşcıoğlu “divan”, Körpe “baraka” Hahn ise “liban” ve “maula” sözcüklerine erek metinlerde yer vermemiştir.

Çevirmenlerin Arapça sözcükleri çeviri tercihleri bütüncül olarak incelendiğinde, Türkçe metinlerde çoğunlukla Arapça sözcüklerin doğallaştırılarak aktarıldığı gözlenirken, Almanca

metinlerde Arapça sözcüklerin aynen, yalnızca metin içinde artikel ve çoğunlukla büyük harf kullanımıyla aktarıldığı gözlenmiştir. Vural ve Taşçıoğlu çevirilerinde Arapça aktarma sözcükleri doğallaştırma oranı %58 iken, aynen aktarma oranı % 41 şeklindedir (1997a, 1997c, 1997b). Doğallaştırılan sözcük daha fazla olmakla birlikte, arada çok büyük bir fark yoktur. Körpe çevirilerinde doğallaştırılan sözcük oranı %75 gibi bir orana sahiptir ve aynen aktarılan sözcük oranı %22'dir (2015b, 2015c, 2015a). Bu metinlerde Fremen dilinde Arapça aktarma sözcüklerinin çoğunun doğallaştırılarak Arapça sözcüklerin yoğunlukta bulunduğu erek dil içine gizlendiği gözlenmiştir. Almanca çevirilerde ise bu durumun tam tersi söz konusudur (2001b, 2001a, 2001c). Aynen aktarılma oranı % 95 iken doğallaştırma oranı % 2 şeklindedir. İşlevsel Karşılık ve Silme stratejileri ise pek tercih edilmemiş, bir iki sözcükle sınırlı kalmıştır. Bu anlamda Fremen dilinin leksikoloji analizi incelediğinde kaynak metinlerde yer alan Arapça sözcüklerin Türkçe metinlerde daha çok doğallaştırılarak ve Almanca metinlerde ise aynen bırakılarak ve yalın dilbilgisi uyarlamalarıyla korunduğunu söylemek mümkündür.

Sonuç

Yazarlar, kendi Doğu algılarını ya da imgelerini Doğu hakkında betimlemeler ile sosyolojik tasvirler ya da Doğu halklarının yerine koydukları roman karakterleri aracılığıyla resmetmekte ve dış grup olarak gördükleri kültürleri kendi sosyal kimlikleri gereği önyargılı bir tavır ile sergilemektedir. Arrakis gezegeninde Fremen halkı, Fremen kültürü ve Fremen dilindeki belirgin Arapça etkisi ve şarkiyatçı söylem çevirileri bu çalışmanın özünü oluşturmaktadır. Fremen dilinde mevcut olan Arapça sözcüklerin aktarımları ve kullanılan çeviri stratejilerine yönelik elde edilen sayısal veriler, iç grup ve dış grup ya da Doğu ve Batı şeklinde ikili karşıtlığı temsil eden erek kültürler ve *Dune* çevirileriyle Fremen halkının yaratacağı etkiyi net şekilde resmetmektedir. Bu çalışma; şarkiyatçı söylem çevirilerini, hem kültürel hem dilbilimsel eşdeğer etki çerçevesinden değerlendirmekte ve erek kültürlerin sosyal kimlikleri gereği çeviri metinlerin erek kültürde farklı algılanabileceği gerçeğine dikkat çekmektedir.

Türkçe çevirilerde Fremen kurgusal dilinde kullanılan Arapça aktarma sözcükler Türkçe içinde doğallaştırılarak eritilmiş ve kurgusalılık günlük hale getirilmiştir. Fremen dilindeki Arapça etkisi korunsun da çeviri metinlerde yer alan Arapça sözcükler Fremen kurgusal dilinden ya da şarkiyatçı tavrın bir göstergesi olarak değil, Türkçe'nin kendi leksikolojisi gereği bulunduğu izlenimini vermektedir. Türkçe çeviri metinlerde Arapça sözcüklerin çoğunlukla Türkçeye kurgusal bir dilin parçası gibi değil de Arapça halleriyle aktarılma hali, genel Arapça etkisi korunsun da Venuti'nin "kültürel ötekinin fark edilebilir, hatta alışılmış hale getirilmesi" (1995, s. 18) stratejisini akla getirmekte ve doğallaştırılarak kaybedilen bir Fremen dili gözlenmektedir. Fremen dilinin Türkçeye çevirilerinde, erek dilde bulunan yadsınamaz derecede fazla Arapça sözcük sayısı düşünüldüğünde, çeviride diller arası yapısal farklılıkların doğal bir sonucu olarak kayıpların yaşandığının söylemek de yanlış olmaz. Bu tercihlerle, ne okur, yazara götürülebilmiş, ne de yazar, okura götürülmüştür; yalnızca okuyucuyu yazara yaklaştırmıştır denilebilir. Çevirilerde işlevsel karşılıklarıyla tamamen kaybedilmeyen, ama fonetik eklemelerle doğallaştırılarak gölgelenen bir yabancılık bulunmaktadır. Okuyucuya kurgusal Arrakis gezegeninin biraz da olsa yabancılığını hissettirebilmek ve Arapça izlenimli Fremen sözcüklerinin Türkçe çeviri metinlerde eriyip gitmesine izin vermemek adına, bu

sözcüklerin aktarım yoluyla çevrilmesi tam bir ötekilik sağlamasa da örtük bir tanıdıklık, ya da hafif bir yabancılık hissi yaratabilmek adına bir alternatif olabilir. Fremen dili Arapça aktarma sözcüklerinin Türkçede hali hazırda bulunan Arapça sözcüklerle karıştırılmaması ya da kurgusallığın kurgu olmaktan çıkmaması adına bu sözcükler için yabancı fonetik harflerin kullanılması da bir başka yöntem olacaktır. Erek kitle, sözcükleri kendi ana dilleri gereği anlamlandırıp çevrilemezlik engeline takılsa da çeviri kurgunun dışına çıkmamış olacaktır.

Buna karşın hali hazırda kültürel yabancılık içinde olan Almanca çevirilerde kaynak metinle aynı fonetikle ancak birkaç dilbilgisi uyarlamasıyla aktarılan Arapça Fremen sözcükleri hedeflenen kültür şokunu ve öteki algısını yakalayabilmiş, erek kitle yazara götürülmüştür denilebilir. Alman erek kültür için dilbilimsel yabancılıktan kaynaklı Fremen kültürünün dış grup algısı oluşturmaları sebebiyle, çoğu Fremen sözcüğünü olduğu gibi aktarılması, Herbert'in hayali doğu algısının Alman okuyucuya tüm yabancılığıyla götürülmesini sağlamış ve çeviri metinlerde eşdeğer kültürel etkiyi yakalamıştır.

Kaynakça

- Akıncı, O. (5 Ocak 2018). Dune: iyi bilimkurgu iyi edebiyattır. <https://kayiprihtim.com/dosya/dune-iyi-bilimkurgu-iyi-edebiyattir/>
- Baker, M. (1998). Translation studies. *Routledge encyclopedia of translation studies* (ss. 277-280). Routledge.
- Barnes, L. & van Heerden, C. (2006). Virtual languages in science fiction and fantasy literature. *Language Matters*, 37(1), 102-117. <https://doi.org/10.1080/10228190608566254>
- Bassnett, S. (1991). *Translation studies*. Routledge.
- Carter, L. (1973). *Imaginary worlds: The art of fantasy*. Ballantine Books.
- Csicsery-Ronay Jr, I. (2008). *The seven beauties of science fiction*. Wesleyan University Press.
- Destruel, M. (2016). *Reality in fantasy: linguistic analysis of fictional languages* (Doktora Tezi). Boston College. <http://hdl.handle.net/2345/bc-ir:107144>.
- Durrani, H. (4 Haziran 2021). Reading children of Dune, entry 1: Qur'anic passages; race & Fremen customs; tradition & change. <https://hdernity.medium.com/reading-children-of-dune-entry-1-quranic-references-race-fremen-customs-tradition-change-b677bdd2ea1b>
- Herbert, F. (1965). *Dune*. Chilton Books.
- Herbert, F. (1969). *Dune messiah*. Putnam.
- Herbert, F. (1979). *Children of Dune*. Gollancz.
- Herbert, F. (1997a). *Çöl gezegeni Dune*. Çev. D. Vural & A. Taşçıoğlu. Sarmal Yayınları.
- Herbert, F. (1997b). *Dune'un çocukları*. Çev. D. Vural & A. Taşçıoğlu. Sarmal Yayınları.
- Herbert, F. (1997c). *Dune mesihi*. Çev. D. Vural & A. Taşçıoğlu. Sarmal Yayınları.
- Herbert, F. (2001a). *Der Herr des Wüstenplaneten*. Çev. R. M. Hahn. Wilhelm Heyne Verlag.
- Herbert, F. (2001b). *Der Wüstenplaneten*. Çev. R. M. Hahn Wilhelm Heyne Verlag.

- Herbert, F. (2001c). *Die Kinder des Wüstenplaneten*. Çev. R. M. Hahn. Wilhelm Heyne Verlag.
- Herbert, F. (2015a). *Dune'un çocukları*. Çev. D. Körpe. İthaki Yayınları.
- Herbert, F. (2015b). *Dune*. Çev. D. Körpe. İthaki Yayınları.
- Herbert, F. (2015c). *Dune mesihi*. Çev. D. Körpe. İthaki Yayınları.
- Howard, K. T. (2012). Religious violence in Frank Herbert's "Dune" series (Yüksek Lisans Tezi). Florida Atlantic University. Florida Atlantic University Online Library (820353086).
- Jacob, F. (2022). Jihad in outer space: The orientalist semiotics of Frank Herbert's Dune and the image of Lawrence of Arabia. In *War in film* (ss. 51–94). Büchner.
- Jones, G. (2003). *The icons of science fiction*. In Edward, J. & F. Mendlesohn (Eds.), *The Cambridge companion to science fiction*: Vol. Jones, Gwy (ss. 163–173). Cambridge University Press.
- Kennedy, K. (2016). Epic world-building: Names and cultures in Dune. *Names*, 64 (June), 99-108.
- Lawrence Venuti. (1995). *The Translator's invisibility: A history of translation*. Routledge.
- Newmark, P. (1988). *A textbook of translation*. Prentice Hall.
- Nida, E. (1945). Linguistics and ethnology in translation-problems. *Word*, 1(2), 194-208. <https://doi.org/10.1080/00437956.1945.11659254>
- Oksaar, E. (1988). *Kulturemtheorie: Ein beitrag zur sprachverwendungsforschung*. Ruprecht.
- Robinson, D. (1997). *Western translation theory from Herodotus to Nietzsche*. St. Jerome Publishing.
- Sáenz, A. E. (2020). (Re)translation and reception of neologisms in science fiction: A methodological proposal. *International Journal of Translation and Interpreting*, 4, 39-58.
- Said, E. (1978). *Orientalism: western perceptions of the orient*. Routledge. Tajfel, H. (1982). Social psychology of intergroup relations. *Annual Review of Psychology*, 33, 1-39.
- Turner, J. C. (1975). Social comparison and social identity: Some prospects for intergroup behaviour. *European Journal of Social Psychology*, 5, 5-34.

Katkı Oranı Beyanı: Yazarlar makaleye eşit oranda katkı sunmuşlardır.

Çatışma beyanı: Makalenin yazarları, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkileri bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan ederler.